

tur (1132). Item S. Joannes papa (1133) Ludovicum imperatorem a juramento, quo ipse Adalviso tyranno repacificatus est, absolvit, eo quod cum salute reipublicæ nequaquam posset observari.

VI. In nostris quoque temporibus sedes apostolica Babinbergenses ab Heremanno et Florentinos a Petro quondam episcopis absolvit, nec aliquos eis quasi episcopis subjacere permisit, etiamsi eisdem juramentum subjectionis fecissent. Sic utique semper apostolica auctoritas quoslibet Christianos sibi specialiter commissos de manibus depositorum et excommunicatorum absque omni nota perjurii absolute consuevit, etiamsi eisdem prælatis subjectionem juramento promiserunt. Sanctus quoque Bonifacius martyr et episcopus, qui juniore Gregorio papæ omnimodam jurasse legitur obedientiam, eo de juramento, sed ab eodem apostolico, absolvi instantissime rogavit (1134) : quod utique tam sanctus vir et sapiens cur rogaret, si hujusmodi solutionem non valere, et ob hoc perjurium excusare non posse putaret?

VII. Præterea si diligenter considerare volumus, juramentum subjectionis non solet exhiberi prælatis, nisi pro respectu prælationis, quod etsi in juramento verbis specialiter non exprimitur, in juratione tamen subintelligendum esse non dubitatur, videlicet, ut iste illi fideliter subjaceat, quandiu ille isti officio prælationis præsideat. Postquam autem prælatus prælatione fuerit privatus, nequaquam ille qui subjectus ejus fuit juramentum subjectionis ipsi ulterius servare debet, quod ei non nisi ad officium prælationis juravit. Non enim pro perjuris damnandi esse videntur, quicumque privatis prælatione juramentum subjectionis servare nolunt, quod eisdem, dum prælati essent, pro officio prælationis quondam juraverunt. Nec utique multum esset necessarium, ut Ecclesia subjectos ab hujusmodi juramento specialiter solveret, quorum prælatos canonice jam deposuisset, nisi propter quorundam infirmorum dubitationem, qui in talibus causis nihil putant actum, nisi quod specialiter fuerit prænominatum. Est enim cuilibet erudito satis manifestum,

(1132) Vid. mox nota 1229. Scio hæc passim ab aliis quoque narrari; at quid opus fuisset tali absolute per Stephanum facienda, si Childericus auctoritate Zachariæ ejus antecessoris depositus fuisset? Major itaque fides habenda videtur Theophani quamvis extero, qui quod domestici scriptores non audebant, in sua chronographia (ed. Paris., p. 358)

A quod prorsus illi subesse non debemus, quem indubitanter depositum, ne nobis præesse debeat, cognoscimus. Nam in ipsa canonica depositione prælatorum itidem et subjectorum absolutio continetur, quæ semper ibi subintelligitur, etiamsi in sententia depositionis signanter non annumeretur. Sic quippe Felix beatus papa Acacium patriarcham Constantinopolitanum in Romana synodo (LABB., t. IV, pag. 4095) deposuit, nec aliquam subjectorum absolutio-nem ibi specialiter commemoravit. Nec utique necesse fuit, nam nullatenus illi deinceps ut episcopo subjacere debuerant, cum nec subjecti ejus essent, quem ab episcopatu, etc.

B *Hic truncatus est codex integro quaternione octo paginarum exciso, ubi tam finis hujus tractatus, quam alius novus continebantur; quæ enim ab hinc sequuntur, non nisi fragmentum seu conclusio diversi ab hoc operis sunt et cum illo argumento conveniunt, quod superius col. 1243 de presbyterorum officio tractavit Bernaldus.* Hujus quidem opusculi hoc modo deperditi jacturam dolemus, ob alterius vero codicis defectum restituere haud possumus. Forte felicitiores erunt alii mei collegæ, si sua scrinia curatius pervestigare voluerint.

C Observandum indubitanter præfixerunt. Hoc utique venerabilis papa Gregorius hujus nominis septimus in suo tempore fecit. Huic B. Anselmus Lucensis episcopus in suo episcopatu imitari consuevit. Hoc etiam reverendissimus dominus noster papa Urbanus non dico Romanis, imo aliarum gentium presbyteris, item et monachis concessit. Quamdã etiam congregationem presbyterorum tali concessione generaliter donasse asseritur. Hanc ergo concessionem et alii vacantes presbyteri ab episcopis accipere non negligant, antequam tale officium circa poenitentes exercere præsumant. Nihil enim religioni nocebit, si cum auctoritate episcopi etiam illa humiliter agere studeamus, quæ nos absolute ex officio nostro habere non dubitamus: quanto magis illud, quod canones nos absque jussione episcopi exercere non permittunt? Nec de præsumptione nos excusare poterimus, si deinceps, quæ prohibita sunt, scienter et inobedienter usurpare tentabimus.

D candidè testatur, Pippinum a perjurio in regem Childericum admissio fuisse absolutum a papa (BOUQUET. Collect., t. V, p. 187).

(1133) Id ad annum 871 refert Hermannus et Annales Metenses: quod tamen non a Joanne VIII, sed ab Adriano II factum esse affirmat Pagius.

(1134) Gregorius II seu junior S. Bonifacium Mo-

BERNALDI

TRACTATUS DE REORDINATIONE VITANDA, ET DE SALUTE PARVULORUM, QUI AB EXCOMMUNICATIS BAPTIZATI SUNT,

Ad Gebhardum episcopum Constantiensem

MONITUM.

Non legimus Gebhardum aliquando Italiam accessisse ante annum 1100, quo obiit Bernaldus, qui hanc ad eum epistolam scripsit, in qua sententiam de sacramentis excommunicatorum, quam opusculo II 12-

tserat, de quo partim iisdem, partim novis argumentis confirmat. Hæc res demum in concilio Guastallensi ann. 1106 tractata et decisa est, præsentè tunc etiã Gebhardo, quem Henricus V priore anno Romanam ad pontificem miserat. Arbitror autem Gebhardo jam antea fuisse propositum, concilio cuidam Romano interesse, ac desuper Bernaldum consuluisse, quin tamen id exsequi potuerit vivente Henrico IV, ejusque factione Alpes præcludente impeditus. Unde de tempore, quo scripta est hæc epistola, nil statui potest, quamvis omnino ante annum 1100 reponenda sit, cum scriptor eodem anno fati concesserit.

Domno ac reverendissimo antistiti GEBBARDO, A apostolicæ legationis (1135) auctoritate sublimato, BERNALDUS solo nomine presbyter non moribus, suæ qualiscunq; orationis et servitii certitudinem.

I. Vestræ paternitatis excellentia nuperrime per legationem meæ parvitati injungere dignata est, ut vobis breviter aliqua scribere festinarem, quæ vobis in proxime futuro domni apostolici concilio (1136) necessaria putarem. Quam quidem injunctionem quamvis vires meas excedere non dubitem, satius tamen esse judico, me in periculum mittere, quam vestræ petitioni, imo præceptioni non obedire.

II. De his ergo, qui hactenus apud excommunicatos ordinati sunt, in illa synodo ventilandum esse non dubito, qualiter in Ecclesiam recipiendi sunt. Unde ego vester cliens authenticas sanctiones de hac causa singulari diligentia perquirens satis abundanter usquequaque inveni, quod nullus eorum juxta rigorem canonicum in Ecclesia officium ordinis administrare debeat, quem in excommunicatione acceperat. Sed quia modo summa necessitas illum rigorem quodammodo emolliri cogit, illud summopere prævideamus, ut ipsam emollitionem nequaquam contra canones, sed secundum canones temperemus: videlicet, ut si quem eorum de excommunicatione conversum ecclesiastica necessitas cum officio recipi cogit, nequaquam illum contra canones reordinemus, sed potius secundum canones cum ordine recipiamus. Sic enim sacratissimum concilium Nicænum, a SS. Patribus Evangelio comparatam, clericos Novatianorum cum ordine suscipi, non iterum ordinari decrevit, quod, cap. 8, ita præcepit (LABB., t. II, p. 41): *De his, qui seipso cognominant Catharos, id est, mundos, si aliquando veniunt ad Ecclesiam catholicam, placuit sancto et magno concilio, ut impositionem manus accipientes sic in clero permaneant. Et post pauca in eodem ca-*

guntinum postea archipræsulem ann. 725 episcopum ordinavit, ab eoque fidelitatis juramentum extegit, quod refert Othlonus in *Illus Vita* (MABILL. *Acta SS. Sæculi III Bened.*, p. II, p. 36), ubi tamen nihil notatur de petita istius relaxatione; imo id potius Gregorius III et Zacharia postmodum renovavit.

(1135) Gebhardus hujus nominis tertius, de quo jam col. 1257, dictum, ab Urbano II legati apostolici dignitate auctus fuit, ut refert Bernoldus in *Chronico* ad ann. 1089, ipsæ hæc de re Urbani epistola legitur apud Labbeum, t. X, pag. 444.

(1136) Quale fuerit Romanum hoc concilium, cui interesse voluit Gebhardus, compertum haud est, illam saltem ante annum 1100 Romam venisse nupiam prodiit Bernaldus in *Chronico*. Forte ad illud anni 1099 ire disposuerat, sed ab Helaricianis impeditus: demum Helarico mortuo et pace redita

pitulo: *Qui eorum inveniuntur in clero, in eodem habitu perseverent. Et iterum. Providebit episcopus, ut in clero prorsus esse videantur.* Hi autem Cathari sive Novatiani sectatores fuerunt cujusdam hæresiarchæ Novati (1137), qui cum B. Cornelio papa per contentionem ordinatus legitur, sicut et Wiber-tus (Guibertus) hæresiarcha cum venerabili Gregorio papa. Hi etiam non solum ecclesiastico, sed et proprio eorum judicio condemnati ab Ecclesia discesserunt, et in perpetuam eorum confusionem proprii nominis hæresim condiderunt: quos tamen conversos SS. Patres cum ordine susceperunt, non utique iterum ordinaverunt. Est ergo satis rationale, ut et nos illum modum in receptione Wiber-tarum (1138) teneamus, quem sanctos Patres in eorum similibus tenuisse, et tenendum præscripsisse legimus.

III. Sic etiam et Africanum concilium, cui legatio sedis apostolicæ et B. Augustinus interfuit, clericos Donatistarum cum ordine recipiendos, non iterum ordinandos præscribit, quod in capitulo 55 (LABB., t. II, p. 1651) ita decernit: *Placuit, ut ipsis Donatistis quicumque clerici correcto consilio ad catholicam unitatem transire voluerint, secundum uniuscujusque episcopi catholici voluntatem atque consilium, qui in eodem loco gubernat Ecclesiam, si hoc paci catholicæ prodesse visum fuerit, in suis honoribus suscipiantur, sicut prioribus ejusdem divisionis temporibus factum esse manifestum est; quod multarum et pene omnium Africanarum Ecclesiarum exempla testantur.* S. Augustinus de eisdem Donatistis scribens ad Bonifacium: *Sint, inquit, in Ecclesia clerici, sint episcopi utiliter, qui contra illam fuerunt hostiliter.* Beatus quoque Innocentius I papa, quamvis ordinationem hæreticorum damnationem potius quam consecrationem esse judicaverit (epist. 22, cap. 3; LABB., t. II, pag. 1275), sententiam tamen Nicæni concilii de receptione Novatia-

ann. 1105 ab Henrico V Romanam missus anno sequente synodo Guastallensi a Paschali II celebratæ interfuisse dicitur in *Gallia Christiana* (t. V, pag. 911), ubi illa de schismaticis ordinatis in Ecclesia communionem recipiendis quæstio tractata et ita definita est, prout jam antea Bernoldus in hac sua epistola considerat.

(1137) Ille non erat Novatus Africanus, sed Novatianus presbyter Romanus, quos ab invicem distinguendos esse observat Petavius, in suis ad S. Epiphanium hæresi 59 antidiversiónibus (Ervm. Opp., t. II, pag. 226).

(1138) Sic a Catholicis appellantur, qui adhaerebant Guiberto antipapæ sub nomine Clementis III, quorum tamen dispar a Novatianis fuit causa; cum hi hæretici quoque essent, isti tantum schismatici.

norum in decretis suis (LABB., l. c., pag. 1274) A nullum de his, quos vel baptizavit Acacius, vel quos venerabiliter suscepit, non reordinavit (1159) : quem tamen ipse ab excommunicatis et in excommunicatione ordinatum declaravit, cujus ordinationem nec consecrationem dicendum esse asseruit, ita protestatus : *Quam rem, inquit, nullo modo possumus dicere consecrationem, quia ab excommunicatis celebrata est.* Hunc tamen ipse conversum et per penitentiam purgatum cum ordine recepit, non reordinavit, ne illi suæ sententiæ quoquomodo adversaretur, in qua reordinationem penitus ut rebaptizationem proscriptis videtur, videlicet quam scribit ad Joannem archiepiscopum Ravennatem (GREGOR. l. II, epist. 46) : *Sicut, inquit, semel baptizatus iterum baptizari non debet, ita consecratus semel in eodem ordine non valet iterum consecrari.*

Eandem quoque sententiam de cavenda reconsecratione S. Innocentius papa Naisitano episcopo (epist. 16; LABB., tom. II, p. 1271) scribens tenuisse non dubitavit, qui eidem episcopo clericos summopere suos reconciliari studuit, quos zelo justitiæ ductos præ quodam reconsecrato in Ecclesia retento rationabiliter doluisse cognovit. Item Africanum concilium apostolica auctoritate congregatum et confirmatum, cui B. Augustinus interfuit et subscripsit, capitulo 15 firmissime constituit ut reordinationes æque ut rebaptizationes penitus fieri non liceat (LABB., t. II, p. 1644). Item canones apostolorum (can. 67; LABB., t. I p. 39) : *Si quis episcopus, presbyter vel diaconus secundum manus impositionem acceperit ab aliquo, deponatur et ipse et ordinator ejus* (1140). Nec hoc temere dixerim, quod nusquam in authenticis statutis aliquos ex hæresi conversos esse legimus ordinandos, nisi Paulianistas et alios hujusmodi, qui non more catholicorum invocationem sanctæ Trinitatis faciunt, qui etiam iterum baptizandi sunt, cum ad nos veniunt.

IV. Sunt tamen quidam simplices nimiumque zelotes, qui quoslibet in excommunicatione ordinatos, si resipuerint, non cum ordine recipiendos, sed omnino reordinandos esse putant : et hoc ideo, quia sacramenta in excommunicatione usurpata penitus exsufflare non dubitant. Sed nos magis B. Anastasio præsulæ apostolico credere debemus, qui ad Anastasium imperatorem scribens sacramenta Ecclesiæ in ordinatoribus quam in ordinatis rata esse comprobavit, quæ Acacius patriarcha Constantino-

polititanus, licet a Felice papa damnatus, in excommunicatione administravit. Scribit enim ita ad eundem imperatorem (LABB., t. IV, pag. 1280) : *Secundum, inquit, Ecclesiæ catholicæ consuetudinem sacratissimum serenitatis tuæ pectus ægnoscat, quod*

A nullum de his, quos vel baptizavit Acacius, vel quos sacerdotes vel levitas secundum canones ordinavit, ulla eos ex nomine Acacii portio læsionis attingat, quæ forsitan per iniquum tradita sacramenti gratia minus firma videatur. Nam et baptismum, quod procul sit ab Ecclesia sive ab adultero sive a fure fuerit datum, ad percipientem munus pervenit illibatam, quia vox illa, quæ per columbam sonuit omnem maculam humanæ pollutionis excludit, qua declaratur et dicitur : *« Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto et igni (Luc. III). »* Et post pauca : *« Acacius, cujus nomen dicimus esse reticendum, male bona ministrando sibi tantum nocuit ; nam inviolabile sacramentum, quod per illum datum est, aliis perfectionem suæ virtutis obtinuit. Quod si est aliorum in tantum se extendens curiosa suspicio, ut imaginetur, prolato a Felice papa judicio (LABB., t. IV, pag. 1095) postea inefficiter in sacramentis, quæ Acacius usurpavit, egisse, ac perinde eos metuere, qui vel in consecrationibus vel in baptisate tradita mysteria susceperunt, ne irrita divina beneficia videantur, meminerint, in hanc quoque partem similiter tractatum prævalere superiorem, quia non sine usurpatione nominis sacerdotii adjudicatus hoc egit, in quo virtutem suam obtinentibus mysteriis in hoc quoque rea sibi persona, aliis non nocuit. Nam ad illum pertinuit, quod tuba Davidica canitur : « Verumtamen Deus conquassabit capita inimicorum suorum, et verticem capilli perambulantium in delictis suis (Psal. LXXVII). »* Nam superbia semper sibi, non aliis facit ruinam, quod universa celestium Scripturarum testatur auctoritas, sicut per Spiritum sanctum dicitur in prophetia : *« Non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam (Psal. c). »* Unde cum sibi sacerdotis nomen vindicaverit condemnatus, in ipsius verticem superbiæ tumor inflictus est, non populus Dei, qui in mysteriis donum ipsius sitiēbat, exclusus est.

Beatus etiam Augustinus itidem sentire non dubitatur, qui ad Vincentium Donatistam (epist. 95, Opp. t. II, p. 249) scribens ita protestatur : *« Ecclesiæ, inquit, sunt omnia sacramenta Dominica, quæ sic habetis et datis, quomodo habebantur et dabantur etiam antequam exiretis ; non tamen ideo non habetis, quia non estis ibi, unde sunt, quæ habetis. »* Et post pauca : *« Nobiscum estis in symbolo, in baptismo, in cæteris sacramentis ; in spiritu autem unitatis et in vinculo pacis, in ipsa denique catholica Ecclesia nobiscum non estis. »* Item in epistola ad Festum (epist. 89, n. 7, l. c., pag. 222) : *« Neque, inquit, sacramenta hæreticorum nobis inimica sunt, quæ in illis nobis sunt communia, quia ordine recepit (l. IX, epist. 81). Decretalis vero Sicut, dist. 68, c. 1 desumpta est ex ejus epistola (l. II, epist. 46) ad Joannem Ravennatensem.*

(1140) Integrum canonem haud retulit Bernaldus. sequitur enim : *Nisi utique constiterit, quod ab hæreticis ordinationem habeat ; qui enim ab eis baptizati et ordinati sunt, ut fideles vel clerici sint, fieri non potest.* Vid. Droquen De re sacram., t. II, pag. 275.

non humana sunt sed divina. Proprius eorum error auferendus est, quæ male imbibierunt, non sacramenta, quæ similiter acceperunt, quæ ad pœnam suam portant et habent, quanto indignius habent, et tamen habent. » Item in epistola ad Emeritum hæreticum (epist. 87, n. 9, l. c., pag. 212) : Vos, inquit, mutamini ex ea parte qua dissentiebatis, quamvis sacramenta, quæ habetis, cum eadem sint in omnibus, sancta sunt. Quapropter vos mutari volumus a perversitate, ut denuo radicetur præcisio vestra. Nam sacramenta quæ non mutastis, sicut habetis, approbantur a nobis, ne forte, cum vestram pravitatem corrigere volumus, illis mysteriis Christi, quæ in vestra pravitate depravata non sunt, sacrilegam faciamus injuriam. » Item in libro ad Constantinum *De unico baptismo* (t. IX Opp., cap. 2, pag. 528) : « Hoc est justum, ut cum mala hominum reprobamus, quæcûnque in illis bona Dei reperimus, approbemus. Hoc, inquam, justum est, ut etiam in sacrilego non violem, quod verum invenio sacramentum, æc ita emendem sacrilegum, ut in eo perpetrem sacrilegium. » Item in eodem (l. c., cap. 5) : « Cum ad nos venit schismaticus vel hæreticus, ut catholicus fiat, schisma ejus et hæresim dissuadendo et destruendo rescindimus; sacramenta vero Christiana, si eadem in illo invenimus, et quidquid aliud veri tenet, absit ut violemus, absit, ut si semel data novimus, iteremus, ne dum vitia humana curamus, divina medicamenta damnemus; aut quærendo sanare quod vulneratum non est, hominem saucium et ubi sanus est vulneremus. » Item in libro contra Donatistas, *De baptismo* (cap. 1, l. c., p. 80) tam ordinem quam baptismum extra Ecclesiam haberi posse pronuntians : « Nulli, inquit, sacramento injuria facienda est; si discedit a malis, utrumque discedit; si permanet in malis, utrumque permanet. » Item in eodem (cap. 13) : « Sacramenta, quæ schismatici et hæretici non aliter habent, nec aliter agunt, quam vera Ecclesia, cum ad nos veniunt, non emendamus, sed potius approbamus. » Item in tertio (cap. 10) : « Non ideo non sunt sacramenta Christi et Ecclesiæ, quia eis illicite utantur non solum hæretici, sed etiam iniqui offerant et impii; sed tamen illi corrigendi aut puniendi, illa vero agnoscenda et veneranda sunt. » Item in eodem cap. 19 : « Hæretici sacramenta et Scripturas tenent ad speciem, non ad salutem. » Item in eodem, cap. 15 : « Sacramenta si eadem sunt, ubique sunt integra, etiam si prave intelligantur, et discordiose tractentur; sicut scriptura ipsius Evangelii (si) eadem ipsa (est) ubique integra est. » Item in quarto, cap. 11 : « Intus et foris perversitas hominum corrigenda est, divina vero sacramenta et eloquia non hominibus tribuenda. » Item in quinto, cap. 19 : « Deus adest sacramentis et verbis suis, per qualeslibet administrantur, et sacramenta Dei ubique recta sunt, et magis homines, quibus nihil prosunt, ubique perversi sunt, » id est, intus et foris. Item in eodem, cap. 27 : « Munera divinitus concessa partim sunt propria

A bonorum, sicut in hoc tempore infatigabilis charitas, et in sæculo futuro vita æterna; partim vero cum malis perversisque communia, sicut omnia cætera, in quibus sunt et sacrosancta mysteria. »

Sed epistolarem brevitate observare non possem, si omnia hujusmodi testimonia colligere voluissem. Cæterum si quis hæc plenius explorare voluerit, scripta B. Augustini contra Donatistas fideliter perscrutetur, et deinceps dubitare non permittitur sacramenta Ecclesiæ tam extra Ecclesiam quam intra Ecclesiam dari et haberi posse, sed extra utrumque omnino perniciose. Hucusque de clericis in excommunicatione ordinatis

V. De infantibus quoque itidem in excommunicatione baptizalis aliquam mentionem in futura synodo faciendam puto, id est, si salvi sint, etiamsi ante reconciliationem obierint? Unde nobis itidem auctoritas S. Augustini satisfacere poterit, si fideliter legerimus quid ipse censuerit. De majoribus post hujusmodi baptismum statim obeuntibus scribit itidem ita in primo libro *De baptismo* (cap. 2, l. c. pag. 81) : « Si quem forte coegerit extrema necessitas, ubi catholicum, per quem accipiat, non inveniit, et in animo pace catholica custodita per aliquem extra unitatem catholicam positum acceperit, quod erat in ipsa catholica unitate accepturus, si statim etiam de hac vita migraverit, non nisi eum catholicum deputamus. Si autem a corporali morte liberatur, cum se catholicæ congregationi etiam præsentia corporali reddiderit, unde nunquam corde discessit, non solum non improbamus quod fecit, sed (etiam) securissime verissimeque laudamus. quia præsentem Deum credidit corde suo, ubi unitatem servabat, et sine sacri baptismi sacramento, quod ubicunque invenit, non hominum sed Dei esse cognovit, noluit ex hac vita migrare. Si quis autem, cum possit in ipsa catholica percipere, per aliquam mentis perversitatem elegit in schismate baptizari, etiamsi postea venire ad catholicam cogitat, quia certus est ibi prodesse sacramentum, quod alibi quidem accipi potest, prodesse autem nihil potest, præcul dubio perversus et iniquus est, et tanto perniciosius, quanto scientius. » Item in sexto libro *De baptismo* (cap. 5, l. c., pag. 165) : « Omnes mali spiritualiter a bonis sejuncti sunt, si autem etiam corporaliter aperta dissensione separantur, pejores fiunt. Sed ut dictum est, nihil interest ad baptismi sanctitatem, quando quisque pejor id habeat et quanto pejori tradat. Potest tamen tralere separatus, sicut potest habere separatus; sed quam perniciose habere, tam perniciose tradere. Ille autem, cui tradit, potest salubriter accipere, si ipse non separatus accipiat, sicut plerisque accidit aliqua necessitate mortis. »

VI. Si hoc ergo de majoribus et scientibus, quanto magis credendum est de infantibus, qui penitus hæresim nesciunt, nec a separato baptismum recipiunt? Nam aversio cordis ubilibet solet impedire donum remissionis: quæ cum in parvulo baptizato

non inveniat, mirum, si non salvari posse per vim sacramenti credatur, quod et in adultis, si absit aversio cordis, salutem operari non dubitabatur? Nempe baptismus hæreticorum majus præjudicium adultis quam parvulis solet inferre, cum illos juxta canones ab ecclesiasticis ordinationibus prohibeat, hos autem, postquam adoleverint, canonicè ordinari non renuat. Sic enim Africanum concilium capitulo 24 testatur. Præterea B. Augustinus nullum parvulum ecclesiastico more baptizatum in libro XXI *De civitate Dei* (cap. 16, Opp. t. VII, p. 656) excepit, ubi generaliter de salute parvulorum ita tractavit: « Tanta, inquit, misericordia Dei est in vasa misericordiæ quæ præparavit in gloriam, ut etiam ætas hominis prima, id est infantia, quæ sine ullo renisu subjacet carni; et secunda, quæ pueritia nuncupatur (ubi nondum ratio suscepti hanc pugnam, et fere sub nullis (1141) vitiosis delectationibus jacet, quia licet jam fari valeat, et ideo infantia transisse videatur, nondum in ea est præcepti capax infirmitas mentis), si sacramenta mediatoris acceperit, effiansi in eis annis vitam finiatur, translata scilicet a potestate tenebrarum in regnum Christi, non solum pennis non præparetur æternis, sed ne illa quidem post mortem purgatoria tormenta patiatur. Sufficit enim sola spiritualis regeneratio, post mortem ne obsit quod carnalis generatio cum morte contraxit. » In hac sententia B. Augustinus nullum in infantia baptizatum excepisse videtur; unde nec nobis tutum est, aliquem parvulum excipere, quem integro mediatoris sacramento initiatum absque cordis aversione nequaquam possumus denegare.

VII. Præterea si quis etiam ex majoribus ab hæretico, hæresin penitus nesciendo, et corde non ficto, catholico more baptizatus statim moreretur, nunquid non ille catholicus et Christianæ salutis idoneus merito crederetur? Nam plane juxta Augustinum nullum contaminant, nedum damnant, aliena peccata, si penitus fuerint incognita; ita enim ad Vincentium Donatistam scribens (*epist.* 95, Opp. t. II, p. 256): *Nullius, inquit, crimen maculat nescientem.* Item ad Emeritum (*Ibid.*, n. 2, pag. 209): *Illud, inquit, nunc attendat vigilantia mentis tuæ, neminem posse contaminari ignotum ignotisque criminibus.* Idem in libro *De fide et operibus* (cap. 7, u. 10, Opp. t. VI, p. 170) virginem etiam de adulterio excusat, si alieno nescienter nupserit, et hoc tandiu, quandiu ipsa ignoraverit. Si ergo hoc rite creditur de majoribus, quanto magis de parvulis omnia mala ignorantibus, videlicet ut alienis peccatis baptizantium non condemnentur, per quos divina sacramenta cum nulla fitione cordis ignorantèr perceperunt.

VIII. Sed objicitur, quod hæretici nec Spiritum sanctum dare valeant, nec peccatorum remissionem. Et nos quoque itidem de hæreticis dicimus, quod B.

A Augustinum etiam de quibuslibet membris diaboli infra Ecclesiam baptizantibus asseruisse legimus. Nimis est autem longum, et huic quæstioni non adeo necessarium, ut pleniter discutiatur, unde baptizati remissionem peccatorum accipiant, etiam cum perfidi eos baptizant. Sufficenter tamen ita respondere possumus ad objecta, ut et parvuli inde remissionem peccatorum accepisse credantur, unde et homines magni ab hæreticis non ficto corde vel ignorantèr baptizati. Si quis autem pleniter de gratia Spiritus sancti, sive de remissa peccatorum, unde accipiatur scire voluerit, in libris B. Augustini contra Donatistas sufficenter invenire poterit: in quibus et hoc satis evidentèr asseritur, quod divina sacramenta per quoslibet reprobos administrata percipientibus salutaris esse possint, quicumque ea non ficto corde vel averso corde perceperint.

IX. Adhuc fortasse et hoc objicitur quod SS. Patres parvulos in hæresi baptizatos per manus impositionem in catholicam recipiendos fore non dicerent, si penitus illos inculpabiles esse judicarent. Sic ergo B. Gregorius papa I parvulos ab Arianis baptizatos reconciliari præcepit (*lib.* 1, *epist.* 17), sicut Africanum concilium a Donatistis baptizatos reconciliari debere notavit (1142). Nec nos utique his contradicimus, imo libentissime acquiescimus; videlicet ut parvuli apud hæreticos baptizati per manus impositionem recipiantur, si tamen tandiu vixerint, ut ad reconciliationem pervenire possint. C Si autem mors illos in ipsa infantia præoccupaverit, mirum est, si necessitas mortis eos de culpa ignorantie non poterit excusare, quæ et majores natu de culpa industriæ excusare consuevit, sicut B. Augustinus supra demonstravit. Sic multi sæpissime de multis observationibus pro necessitate mortis excusantur, quos tamen, si supervixerint, ecclesiastico more merito persolvere jubentur. Sic quippe pœnitentes ante peractam pœnitentiam pro periculo mortis sæpenumero communioni sociantur, qui tamen juxta Nicænum concilium (can. 13; *Labb.*, t. II, pag. 35), si supervixerint, legitimo ordine pœnitentiam peragere jubentur. Nec hoc utique SS. Patres ita jussisse credendi sunt, quasi penitus de salute pœnitentium desperarent, etiamsi ante peractam pœnitentiam communionem donati obirent. Nam juxta S. Leonem papam (*epist.* 91, *Labb.*, t. III, pag. 1402): *Divinæ pietati mensuram ponere nec possumus nec debemus; cum et latro in cruce pœnituerit, et de cruce statim ad paradysum transierit.* Scriptum est item: *In quacunque die peccator convergens ingemuerit, salvus erit.* (*Ezech.* XXXIII). Sic ergo nec nos de parvulis in hæresi baptizatis desperare debemus, si mors eos præoccupaverit, antequam ad legitimam manus impositionis reconciliationem pervenerint: quam tamen nullus in hæresi baptizatus

(1141) Varians hæc codicis nostri lectio totum contextum magis apta videtur, ac illa in editis, ubi pro *qualls* sensu plane contrario legitur *omnibus*.

(1142) Can. 14, *Labb.*, t. II, pag. 1011; et can. 47, *Ibid.*, pag. 1072.

negligere debeat, si necessitas mortis non impedierit. Deus autem pacis et solatii iter vestrum in sua prosperitate disponat, vestramque beatitudinem semper incolumentem nobis cito reducere dignetur, domine Pater amantissime.

X. Hæc ergo ego vester cliens vestræ paternitati libentissime obediens breviter et fideliter notare festinavi, quæ vobis futura in synodo necessaria non

BERNALDI

TRACTATUS DE PRUDENTI DISPENSATIONE ECCLESIASTICARUM SANCTIONUM.

MONITUM.

Egit partim de hoc ipso argumento Bernaldus supra, opusculo De auctoritate canonum. Bernaldum munus pœnitentiarii apostolici accepisse ac obiisse, certos nos reddunt eminens in omnibus reliquis ejus scriptis doctrinæ præstantia et ardor religionis. Quam caute vero, circumspecte et sagaciter versandum sit hæc in re tantis animarum periculis exposita, in quamcumque partem quis nimium declinet, exponit in opusculo inscripto venerabili Gebehardo, ut videtur, Scafhusensi ad S. Salvatorem postea abbati, non vero Constantiensi episcopo, quamvis nemini magis quam huic nuncupandum fuisset. Sic ergo, postquam pauca de lege excommunicationis, ut ejus petitioni satisfaceret, præmisisset, alterum illud aggressus argumentum: « Sed, ait, quia non sine fenore tam charissimo fratri et domino debitum persolvere debemus, et alia non minus placitura vobis supererogare volumus, videlicet quid sit intelligendum de rigore canonum super damnatione vel depositione lapsorum, nec non de reconciliatione eorum. Nam in hujusmodi causis magna discretione indigemus, ne vel nimium rigidi cum Novatianis desperare videamur de salute lapsorum, vel nimium remissi zelum Dei non habere judicemur. »

Et primum quidem de rigore canonum auspicatus illud primo loco ponit, quod « locus pœnitentiæ semel tantum antiquitus concessus, » fuerit « in Ecclesia, nec alicui post pœnitentiam iterum lapsu concedendus. » Hæc vero « non desperatione veniæ, sed pro cautela disciplinæ » instituta esse iterato deinceps inculcat, perinde etiam in similis argumenti tractatu, qui nunc primum ex ms. *Blasiano* prodit (n. XIV), de prudenti dispensatione sanctionum pontificiarum, canonumque pœnitentialium. Quod secundo loco articulatum in citato priore opusculo tractat, atque antiqua etiam dispensationum exempla in medium profert, « scilicet (inquit) ut rigor disciplinæ generatim ubique timeretur; nec tamen illicitum judicaretur, sicubi ecclesiasticæ utilitati in restitutione lapsi alicujus consuleretur. » Afferuntur in utroque laudato opusculo alia severioris disciplinæ exempla, eadem addita ratione: « Sicut ergo, » ut habetur in nostro exemplari, « post pœnitentiam lapsis locum pœnitendi a SS. Patribus non desperatione veniæ, sed rigore disciplinæ pœnitentia denegatum legitimus, sic et lapsis virginibus sacris pœnitentiam aliquandiu denegatam, imo in tempus dilatam satis competenter intelligimus. » Est et alia causa, pro qua SS. Patres quosdam ab hujusmodi pœnitentia suspendendos esse judicant, videlicet juvenilis ætas et carnis fragilitas.

Ob oculos hic probe ponenda est veteris et posterioris pœnitentiæ ratio ac discrimen, quatenus illa velut terum quoddam externum erat, hæc vero internum confessione arcana; perinde ac secreta seu privata satisfactio ac absolute, antiquato sensim usu pœnitentiæ publicæ, qua absolute post satisfactionem peractam concedebatur. Pœnitentiæ vero hæc actio uti ritu antiquo alicubi negata fuit relapsis quibusvis, ita ob enormitatem sceleris etiam lapsis virginibus sacris, ob lubricitatem quoque juvenilis ætatis, non desperata tamen venia. Hanc igitur a Deo veniæ largitore, et cordis contriti pœnitentiæ actione privata obtinendam reliquit sancta mater Ecclesia, sollicita, ne profanatione augetur magis culpa, fieretque damnationis vinculum gravius: « Non ut homines a pœnitentia, » cum Bernaldo loquor, « sed a peccato detererent, nec ut minus, sed humiliter post lapsum pœniterent, qui se et ipsis pœnitentibus inferiores reputari viderint. » Et postea: « Apud modernos tamen locus pœnitentiæ quibuslibet lapsis non negatur, quia usquequoque humana præcitas invaluit, et jugum antiquæ disciplinæ abjecit, ut sancta Ecclesia jam multum gauderet, si aliquo modo respiscere vellent. Novit enim Dei misericordiam ad indulgendum promptissimam: nec multum distare apud Deum, qua severitate vel lenitate juxta diversitatem temporum peccata puniantur, si tantum peccator ex toto corde convertatur. »

Ecclesia solvenda ligat atque ligata solvit, prout assistente sibi usque ad consummationem sæculi Spiritu sancto visum fuerit utilitati fidelium magis expedire. Qua in re amplitudinem potestatis clavium in primis demonstrant allata a Bernaldo exempla, varietasque anterioris et posterioris disciplinæ declarata; quæ ab ejus ætate magis adhuc sese exeruit, donec in capit. *Omnis utriusque sexus* ab Innocentio III in concilio Lateranensi IV, cap. 21 (*Labb. Concil. t. XI, p. 1, pag. 172*) ratio inita est ad eum usum et observantiam, quæ in sacro pœnitentiæ tribunali nunc obtinet, ut non tantum ad articulum necessitatis sed etiam pro exercitio pietatis fidelibus jugiter pateat. Hujus salubritatem consilii, varietatemque disciplinæ publicæ et private cum pluribus declarare, ut olim mihi proposueram, per tempus non licuerit, breviter saltem attigi in libello *De eo quod est juris seu instituti divini et ecclesiastici circa sacramenta*. Ad quod argumentum facit multiplex illa manu impositio, quam Bernaldus noster distinguit, ac triplicem quidem in totidem sacramentis, confirmatione, pœnitentia et ordine. Nem porro Bernaldus de lapsis clericis, aut in Ecclesiam ex hæresi, schismate, vel excommunicatione receptis multa ad rem præsentem habet in fusiore opusculo ad Gebehardum monachum, quæ in sequenti tractatu, qui ex ms. *Blasiano* editur, *De prudenti dispensatione ecclesiasticarum sanctionum* desiderantur.

I. Omnia decreta sanctorum Romano:um pontificum B. Gregorius in synodica sua (lib. 1, epist. 25) et cum omni reverentia sunt recipienda, quorum auctoritas ipsa generalia concilia canonizavit, quæ Evangelii comparat, et omnes ab eis dissentientes anathematizat. Sanctus quoque Adrianus papa et